

Försvarsutskottets betänkande

1978/79:21

med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller ekonomiskt försvar inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

I betänkandet behandlas de förslag i propositionen 1978/79:100, bilaga 14 (handelsdepartementet) såvitt gäller det ekonomiska försvaret, som regering – efter föredragning av handelsministern, statsrådet Hadar Cars – har förelagt riksdagen. Vidare behandlas yrkanden i motionerna 1978/79:594 och 1978/79:1786.

1. Det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling

Regeringen har i propositionen 1978/79:100 bilaga 14 (s. 90–113) föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har förordat.

Propositionen

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) har sammanställt berörda myndigheters programplaner för perioden 1979/80–1983/84 till en programplan för det ekonomiska försvaret. Programplaneringen har genomförts mot bakgrund av 1977 års försvarsbeslut (prop. 1976/77:74, FöU 1976/77:13, rskr 1976/77:311), statsmakternas ställningstaganden till programplanerna för perioden 1978/79–1982/83 (prop. 1977/78:100 bil. 14, FöU 1977/78:20, rskr 1977/78:241) samt regeringens anvisningar för programplaneringen.

Beräkningarna för investeringar över statsbudgeten i varor, materiel och anläggningar samt lån till försörjningsviktig produktion skulle enligt regeringens anvisningar utgå från ett belopp om 490 milj. kr. för perioden 1979/80–1982/83 i prisläge juli 1977. ÖEF föreslår en prisomräkning till prisläge juli 1978 med 61 milj. kr. vilket ger en investeringsram på 551 milj. kr. Härtill kommer för budgetåret 1983/84 vissa investeringar för anskaffning av koks och av reservdelar m. m. inom en ram av sammanlagt 27,6 milj. kr. Totalt uppgår enligt ÖEF:s beräkning utrymmet för investeringar över statsbudgeten till 578,9 milj. kr. under planeringsperioden 1979/80–1983/84. För perioden planeras vidare enligt regeringens anvisningar för investeringar som finansieras över oljelagringsfonden inom en ram av 3 942 milj. kr. i prisläge juli 1977. I prisläge juli 1978 motsvaras detta enligt ÖEF av ca 4 167,8 milj. kr.

Myndigheterna beräknar kostnader för planeringsverksamhet, administration m. m. samt driftkostnader för beredskapslagring och fredskrislagring till sammanlagt 2 933,7 milj. kr.

ÖEF har med nämnda utgångspunkter beräknat behovet av betalningsmedel över statsbudgeten och oljelagringsfonden till sammanlagt 7 680,4 milj. kr. Av medel för investeringar avses 1 112,7 milj. kr. för investeringar för avspärrning och krig och 3 634 milj. kr. för investeringar i fredskrislager.

Enligt anvisningarna för programplaneringen skall denna omfatta all verksamhet inom det ekonomiska försvaret oavsett finansieringsform. Detta innebär att även kostnader på affärsverkens budgetar liksom näringslivets kostnader skall beaktas vid planeringen.

Kostnaderna under perioden 1979/80–1983/84 för affärsverken har av ÖEF översiktligt beräknats till 261,6 milj. kr. och för näringslivet i övrigt till 333,9 milj. kr. Detta innebär att totalkostnaden för det ekonomiska försvaret under perioden beräknas uppgå till $(7\,680,4 + 261,6 + 333,9)$ 8 275,9 milj. kr.

Härtill kommer enligt ÖEF kostnader för stödåtgärder till beklädnadsindustrin om 148 milj. kr.

De ekonomiska resurserna enligt anvisad ram har av myndigheterna inom vissa program bedömts som otillräckliga för att man skall kunna lösa de uppgifter och nå de mål som innefattas i 1977 års försvarsbeslut. Därför föreslås i programplanen att man vidtar vissa ytterligare åtgärder till en sammanlagd kostnad av 534,7 milj. kr.

Föredragande statsrådet behandlar inledningsvis de grunder och den uthållighet som fastställts gälla för fredskriser och för avspärrning och krig (s. 100–102). Därefter övergår han att behandla inriktningen av programmen för verksamheten inom det ekonomiska försvaret – Livsmedel, Beklädnad m. m., Energi, Övriga försörjningsviktiga varor, Transporter, Arbetskraft, Övriga försörjningsviktiga tjänster och Ledning och samordning m. m. (s. 102–111). Han anser att totalförsvarsbeslutets inriktning för de olika programmen skall gälla alltjämt. Han finner också att förslagen i programplanen ger uttryck för en lämplig inriktning av verksamheten. Den fortsatta planeringen av programmen bör enligt hans uppfattning riktas in mot de åtgärder som ryms i den ram som har anvisats för programplaneringen. Beträffande delprogrammen Vägar och Sjötransporter inom programmet Transporter förordar han utökad driftvärnsutbildning resp. utökad utbildning av krigslotsar och driftvärn. Rörande programmet Arbetskraft förordar han att antalet utbildningsdagar för vapenfria värnpliktiga ökas med 100 000 till 600 000. Han föreslår också en utökad utbildning hos frivilligorganisationerna och en förstärkning av arbetsmarknadsverkets resurser för planering för totalförsvarsändamål.

Handelsministern beräknar att kostnaderna för det ekonomiska försvaret under perioden 1979/80–1983/84 kommer att uppgå till ca 8,3 miljarder kronor i prisläge juli 1978 för den verksamhet som finansieras över statsbudgeten och oljelagringsfonden. Härav utgör ca 3,6 miljarder kronor investeringar som avser fredskrislagring.

Handelsministern understryker i detta sammanhang att hans bedömning

av resursbehoven baseras till del på översiktliga kostnadsberäkningar från programplanerna. Den närmare bedömningen av resursbehoven bör därför enligt hans uppfattning göras budgetårsvis vid prövning av förslag till anslagsframställningar. Han erinrar om att denna prövning till följd av regeringens bedömning av de åtgärder som föreslås, det allmänna ekonomiska läget samt de övriga bedömningsfaktorer som aktualiseras, kan komma att avvika från den mer översiktliga bedömning han nu gör.

För budgetåret 1979/80 beräknar handelsministern kostnaderna över statsbudgeten och oljelagringsfonden för verksamheten inom det ekonomiska försvaret till ca 1,3 miljarder kronor.

Utskottet

Enligt 1977 års försvarsbeslut (prop. 1976/77:74, FöU 1976/77:13, rskr 1976/77:311) är målet för det ekonomiska försvarets uthållighet vid avspärrning och krig att dess huvuddelar skall kunna klara de påfrestningar på vår försörjning som en ca ettårig avspärrnings- och krigssituation kan medföra. Denna uthållighet beräknades kunna vara uppnådd vid utgången av budgetåret 1981/82. I budgetpropositionen 1978 bedömde handelsministern att den kunde förverkligas först ett år senare. Skälet därtill uppgavs vara att endast en begränsad del av det ekonomiska försvarets resursbehov för budgetåret 1978/79 hade kunnat tillgodoses. Utskottet godtog denna förskjutning av måluppfyllelsen men underströk betydelsen av att riksdagsbeslut om den framtida inriktningen av det ekonomiska försvaret utgör vägledning och grund för den fortsatta prövningen av resursbehoven (FöU 1977/78:20). Riksdagen följde utskottet (rskr 1977/78:241).

Utskottet konstaterar att även för nästa budgetår görs reduceringar i förhållande till myndigheternas förslag, grundade på försvarsbeslutet. Regeringen anser att det ändå är möjligt att nå det senast uppställda målet. Utskottet bedömer det vara nödvändigt med ökade insatser på det ekonomiska försvarets område under budgetåren t. o. m. 1982/83 om detta skall bli möjligt.

I betänkandet 1977/78:20 uttalade utskottet sig bl. a. om finansieringssystemet inom det ekonomiska försvaret. Enligt utskottets mening borde det vara en stark strävan att i samband med den beslutade ändringen av det statliga anslagssystemet (prop. 1977/78:130, FiU 1977/78:1, rskr 1977/78:19) åstadkomma förenklingar och en ökad anknytning av det ekonomiska försvarets finansiering till dess programplanering. Även i övrigt borde – ansåg utskottet – större överskådlighet eftersträvas. Riksdagen gav som sin mening regeringen till känna vad utskottet hade anfört (rskr 1977/78:241).

Riksdagens önskemål om ökad överskådlighet har medfört att man i årets budgetproposition lätt kan hänföra finansieringen av verksamheten inom det ekonomiska försvarets olika program till anslag på statsbudgeten. Det är utskottets förhoppning att ytterligare förbättringar kan åstadkommas i

samband med det pågående reformarbetet rörande anslagssystemet.

De ökade insatser inom programmet Arbetskraft som regeringen föreslagit har redan bifallits av riksdagen (AU 1978/79:21, rskr 1978/79:202).

Med det sagda godtar utskottet vad handelsministern har anfört i denna del och hemställer

att riksdagen godkänner de riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet har förordat.

2. Anslagsfrågor

Regeringen har i propositionen 1978/79:100 bilaga 14 såvitt nu är i fråga föreslagit riksdagen att anvisa medel och lämna bemyndiganden enligt följande sammanställning.

Anslag 1979/80		Belopp (kr.)
<i>Elfte huvudtiteln</i>		
F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (s. 114–133)	förslagsanslag	271 131 000
<i>Fonden för låneunderstöd</i>		
V:7. Lån till teko-, sko- och garveriindustri- er (s. 147)	investeringsanslag	35 000 000
	bemyndigande	285 000 000
V:9. Försörjningsberedskapslån (s. 147)	investeringsanslag	64 100 000
<i>Fonden för beredskapslagring</i>		
Överstyrelsens för ekonomiskt försvar del- fond		
VIII:3. Lagring för beredskapsändamål (s. 149–150)	investeringsanslag	48 550 000
<i>Diverse kapitalfonder</i>		
Förrådsfonden för ekonomiskt försvar		
IX:7. Förrådsanläggningar m. m. (s. 151–154)	bemyndigande ¹	
	investeringsanslag	950 000

¹ Bemyndigandet avser byggnadsarbeten för förrådsanläggningar.

Motionerna

1978/79:594 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt avser yrkandet att riksdagen till lagring för beredskapsändamål (handelsdepartementet) budgetåret 1979/80 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 8 400 000 kr. förhöjt investeringsanslag av 56 950 000 kr. (yrkandet 9).

1978/79:1786 av Stig Josefson m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära prövning av huruvida utvecklingen beträffande inhemsk tillverkningskapacitet i fråga om traktorer, motorredskap, motorutrustade lantbruksmaskiner liksom militära fordon är godtagbara från beredskapssynpunkt.

Utskottet

De förslag till anslag m. m. som har redovisats i det föregående avser första året i programplanen för det ekonomiska försvaret, såvitt gäller handelsdepartementets verksamhetsområde.

I propositionen föreslås att investeringar i lagrade varor under budgetåret 1979/80 skall ske till en kostnad av 529,024 milj. kr., varav 48,55 milj. kr. föreslås anvisas under anslaget *Lagring för beredskapsändamål*. Därav har handelsministern beräknat 10,5 milj. kr. för inköp av kemikalier m. m. bortsett från inköp av petrokemiska produkter som finansieras av medel från oljelagringsfonden och 18,8 milj. kr. för inköp av metaller, bl. a. ferromangan och kobolt för fredskrislagring.

ÖEF har beräknat det totala investeringsbehovet till 656,2 milj. kr. för nästa budgetår. Under nyssnämnda anslag för beredskapslagring bör enligt ÖEF anvisas 83,3 milj. kr. Därav avses 18,5 milj. kr. för andra kemiska produkter m. m. än petrokemiska produkter och 25,2 milj. kr. för metaller.

I motionen 1978/79:594 (s) erinrar motionärerna om att redan i den socialdemokratiska partimotionen 1977/78:429 hade konstaterats att budgetbehandlingen för det ekonomiska försvaret hade varit utomordentligt snäv och att långsiktsprogrammet för denna totalförsvarsgren saknar den fasthet som gäller för militärt försvar och civillförsvar. Inte heller i år innebär regeringsförslaget enligt motionärerna ett fullföljande av 1977 års totalförsvarsbeslut. Särskilt allvarligt är det enligt deras uppfattning med de prutningar som skett när det gäller varuanskaffningen på området Övriga försörjningsviktiga varor (tekniska produkter och metaller). De anser därför att ytterligare 8,4 milj. kr. bör anvisas under anslaget *Lagring för beredskapsändamål*.

Utskottet anser att lagringen för beredskapsändamål i största möjliga utsträckning skall förverkligas enligt intentionerna i 1977 års totalförsvarsbeslut. Utskottet har därför stor förståelse för det yrkande om ytterligare medel för ändamålet som har förts fram i motionen 594. Nuvarande besvärliga budgetläge och finansutskottets uppmaning om stark återhållsamhet med beslut som medför ökade utgifter gör det emellertid nödvändigt att avvisa även förbättringar som i och för sig är önskvärda. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Utskottet behandlar i detta sammanhang också motionen 1786 (c). I motionen erinras om att det enda traktortillverkande företaget i landet enligt meddelande i pressen planerar att inleda samarbete med ett finskt företag. I åtgärderna, anför motionärerna, ingår uppenbarligen att i vart fall huvuddelen av tillverkningen skall föras över till Finland. Orsakerna bedöms vara den pressade konkurrenssituationen. Motionärerna erinrar om att även tillverkare av avverkningsmaskiner för skogsbruket, skördetröskor och motordrivna redskap inom väghållningen har ekonomiska problem. Det finns enligt motionärerna skäl att i ett sammanhang pröva denna utveckling från

beredskapssynpunkt, både för det civila och det militära försvaret. De föreslår att riksdagen hos regeringen begär en sådan prövning och förutsätter att de åtgärder kommer att vidtas som prövningen föranleder.

Utskottet anser att det är viktigt med en god beredskap i fråga om maskiner och redskap som berörs i motionen. Viktigare än förmågan att nytillverka är resurserna för reparationer och tillgången på reservdelar inom landet. Utskottet har inhämtat att berörda myndigheter följer utvecklingen och förutsätter att myndigheterna vid behov vidtar eller föreslår åtgärder för att en tillräcklig försörjningsberedskap skall upprätthållas. Någon särskild prövning av det slag motionärerna föreslår vill utskottet inte förorda. Motionen 1786 bör avslås.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen under elfte huvudtiteln beträffande *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar* för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 271 131 000 kr.,
2. att riksdagen beträffande fonden för låneunderstöd
 - a. till *Lån till teko-, sko- och garveriindustrier* för budgetåret 1979/80 anvisar ett investeringsanslag av 35 000 000 kr.,
 - b. medger att avtal om avskrivningslån till teko-, sko- och garveriindustrier får ingås inom en sammanlagd investeringsram av 285 000 000 kr.,
 - c. till *Försörjningsberedskapslån* för budgetåret 1979/80 anvisar ett investeringsanslag av 64 100 000 kr.,
3. att riksdagen beträffande fonden för beredskapslagring, överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond, till *Lagring för beredskapsändamål* med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1978/79:594, yrkandet 9, för budgetåret 1979/80 anvisar ett investeringsanslag av 48 550 000 kr.,
4. att riksdagen beträffande diverse kapitalfonder, förrådsfonden för ekonomiskt försvar
 - a. bemyndigar regeringen att besluta om byggnadsarbeten för förrådsanläggningar inom de kostnadsramar som har förordats i propositionen 1978/79:100 bilaga 14,
 - b. till *Förrådsanläggningar m. m.* för budgetåret 1979/80 anvisar ett investeringsanslag av 950 000 kr.,
5. att riksdagen avslår motionen 1978/79:1786.

Stockholm den 27 mars 1979

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Eric Holmqvist (s), Georg Pettersson (c), Gusti Gustavsson (s), Gudrun Sundström (s), Gunnar Björk i Gävle (c), Roland Brännström (s), Gunnar Oskarson (m), Evert Hedberg (s), Hans Lindblad (fp), Karl-Erik Svartberg (s), Eric Hägelmark (fp) och Kalevi Wernebrink (c).

Reservation

av Eric Holmqvist, Gusti Gustavsson, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Evert Hedberg och Karl-Erik Svartberg (alla s) som anser

dels att den del av utskottets anförande på s. 5 som börjar "Utskottet anser" och slutar "därför avslås" bort ha följande lydelse:

Regeringens förslag i budgetpropositionen innebär mindre medel för att bygga upp beredskapslager, särskilt inom delprogrammen Kemiska produkter m. m. och Metaller m. m., än vad ÖEF anser behövas för budgetåret 1979/80. Utskottet – som är angeläget om att intentionerna i 1977 års totalförsvarsbeslut förverkligas – biträder yrkandet i motionen 594 om ytterligare medel för lageruppbyggnad inom i första hand dessa båda delprogram. Anslaget Lagring för beredskapsändamål bör i enlighet därmed ökas med 8,4 milj. kr.

dels att riksdagens hemställan i momentet 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande fonden för beredskapslagring, överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond, med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1978/79:594, yrkandet 9, till *Lagring för beredskapsändamål* för budgetåret 1979/80 anvisar ett investeringsanslag av 56 950 000 kr.,

